

Llei d'arxius i documents. Primer balanç i algunes reflexions

JOAN BOADAS RASET

L'aprovació el dia 27 de juny del 2001, per unanimitat parlamentària, de la Llei d'arxius i documents¹ significava la culminació d'un procés que s'havia iniciat cinc anys abans i en el qual va participar de manera decidida i entusiasta el col·lectiu professional d'arxiviers.

Era un fet més que evident que l'anterior Llei d'arxius del 1985 ja no era útil a l'hora de donar resposta a les necessitats, tant de l'Administració com de la ciutadania, i que s'havia convertit en un fre que impedia donar resposta a nous reptes organitzatius, informatius i tecnològics difícilment imaginables a l'inici de la dècada dels anys noranta del segle XX.

La nova llei era fruit del consens polític i professional i aportava (i preveia) una arquitectura normativa que permetria començar a articular un nou relat on la professió d'arxiver assumiria una plena capacitat d'actuació i influència en totes les fases del cicle vital de la documentació, ens posicionava davant d'aspectes determinants com ara l'avaluació i l'accés a la informació i establia el Sistema d'Arxius de Catalunya com a biga mestra de la política arxivística nacional.

El grau d'entusiasme entre la professió a començament de la primera dècada d'aquest mil·lenni era tan evident que possiblement vàrem passar per alt allò que, si se'ns permet, podríem qualificar com a *pecat original* de la llei: també per unanimitat, tots els grups polítics amb representació parlamentària varen acordar que el seu desplegament es duria a terme a cost zero. Com en tantes altres normes del nostre Parlament, no es preveia que la seva implantació, malgrat el caràcter innovador dels seus preceptes, portés aparellada una inversió econòmica que en garantís un desenvolupament harmònic.

La Jornada de Divulgació, Reflexió i Debat que, organitzada per la nostra Associació i el Servei d'Arxius, va acollir l'Escola d'Administració Pública de Catalunya el dia 17 de gener del 2002, va permetre que els diputats i diputades ponents de la llei exposessin públicament la seva participació i el seu captament en el procés de la seva elaboració i també, i de manera molt especial per al col·lectiu, escoltar l'anàlisi que del text legislatiu en feien tres persones que hi varen intervenir de manera molt directa en el seu redactat: Josep Matas, Ramon Alberch i Mariona Corominas.²

La publicació d'aquests textos ens estalvia ara de fer una anàlisi detallada tant de les esperances que la norma generava com de les prevencions, les propostes i les demandes que els seus autors ja expressaven en aquest mateix punt d'arrencada.

Prevencions que també es manifestaven en un breu article publicat a *El Pla-fó* coincidint amb les dates de celebració de la jornada, quan es deia: «Caldrà en canvi que les administracions responsables —de manera preeminent la Generalitat de Catalunya— aportin l'energia i els recursos que han de permetre el desplegament de la llei i la implantació del Sistema d'Arxius de Catalunya. I això, si se'm permet dir-ho, ja són figures d'un altre paner».³

El juliol del 2003, dos anys llargs després de la seva aprovació, l'AAC publicava en el seu *Butlletí* un editorial amb l'inequívoc títol «Llei d'arxius i documents: balanç 0».⁴ Acabat d'iniciar el tercer any de vigència del text legislatiu, des de l'Associació s'expressava l'opinió següent:

«Ras i curt, un esquelètic decret de creació del Consell Nacional d'Arxius, un registre d'arxius que no és tal registre i... para de comptar. On són els instruments que havien de facilitar i estimular la feina dels professionals i contribuir tant a la modernització de l'administració com a garantir els drets de la ciutadania? Potser és que els òrgans administratius competents en matèria d'arxius i documents no comparteixen l'esperit i els principis que el legislador va incorporar-hi? Potser no se la creuen? A la vista d'aquesta realitat hom té la impressió

com si, per al Servei d'Arxius, l'elaboració i promulgació de la Llei hagués estat un simple tràmit, una mera formalitat, com si fos el punt d'arribada i no pas el de partida. Com és possible que hàgim arribat a aquest estat de bloqueig pràcticament absolut?

»Ens toca a nosaltres evidenciar aquesta situació d'estancament, de falta de motivació, de pràctica paràlisi, en definitiva. Avaluar-ne les causes i actuar en conseqüència ha de ser responsabilitat dels que tenen atribuït l'exercici de les competències que en l'àmbit d'arxius i patrimoni documental atorga a la Generalitat de Catalunya l'Estatut d'Autonomia. Simplement demanem que les exercitin.»

Sobre el Consell Nacional d'Arxius, gairebé podríem considerar aquest òrgan col·legiat com un paradigma d'aquells casos en els quals la literalitat de la llei i els resultats tangibles de la seva aplicació són la mostra d'una antítesi radical.

Exposem-ne unes dades objectives. Ja hem fet esment del Decret 177/2003, de 8 de juliol, sobre la composició i el funcionament del Consell Nacional d'Arxius, que afortunadament va ser derogat mitjançant el decret homònim aprovat el 28 de març de 2006. Aquest text establia la seva composició, fixava el nomenament dels seus membres i en delimitava l'estructura, que s'articulava en un plenari, que es reuniria ordinàriament cada sis mesos, i en una comissió permanent, que ho faria cada tres, i que assumiria les funcions d'«estudiar, preparar i informar les propostes que s'hagin de sotmetre a l'aprovació del Ple i el seguiment dels acords presos pel Ple».

Les funcions del plenari ja havien estat determinades per la LAD (article 18), que li atorgava la potestat de proposar actuacions i iniciatives, fer el seguiment de l'Inventari del patrimoni documental de Catalunya i emetre informes sobre els projectes de disposicions generals, sobre normes tècniques bàsiques a què s'han d'adequar els sistemes de gestió documental, sobre la incorporació d'un arxiu al Sistema d'Arxius de Catalunya i sobre la inclusió d'un document en el patrimoni documental de Catalunya i, també, d'un informe, previ a l'aprovació del Mapa d'Arxius de Catalunya, als programes globals d'actuació arxivística i a la memòria anual elaborada pel departament.

Dotze anys després de l'aprovació de la LAD, cinc consellers de Cultura i quatre presidents de la Generalitat després, el plenari i la comissió permanent s'han reunit un total de sis vegades i encara totes en el període comprès entre el juliol del 2006 i l'octubre del 2011.⁵ Convidem les persones interessades a una lectura de les actes aprovades per tal de fer-se una idea més precisa del seu

funcionament com a òrgan consultiu de l'Administració de la Generalitat en matèria d'arxius.

El balanç, deu anys llargs després de l'aprovació de la LAD (període que equival al 25% d'una vida laboral professional), sembla que evidencia que aquella ambició i il·lusió inicials han tingut un recorregut menor del desitjat. Segur que els uns i els altres trobaríem tant raons per justificar els desencerts i les paràlisis produïdes com per posar de manifest els avenços i contribucions, que també n'hi ha hagut.

Ara, però, ens trobem ja en la segona dècada d'aplicació de la llei, en un context molt més difícil del que vivíem el 2001 i, segurament, allò que ens convindria seria intentar reflexionar sobre com es poden abordar col·lectivament els reptes i les exigències a les quals hem de fer front. I fer-ho voldria dir intentar establir allò que seria exigible a l'Administració, però també a la professió, amb l'objectiu compartit d'oferir un millor servei a la ciutadania.

Creiem que a l'Administració li hem de reclamar definició. Tenim una llei que encara és útil als interessos col·lectius, però que ha tingut un desplegament normatiu molt reduït i que conviu amb legislació arxivística que en alguns casos té trenta anys d'antiguitat i, per tant, pensada per donar resposta a unes altres necessitats.

Aplicar i fer complir l'esperit i la lletra de la legislació que tenim (i la que ens cal desplegar). Aquest és el gran repte (i l'obligació) de l'Administració. I el dubte, més que raonable després del que hem vist, és: ho pot fer? O per ser més precisos, i per incorporar un argument més que recurrent, ho pot fer des de l'àmbit orgànic on ha situat la funció arxius i amb el rang jeràrquic que li ha atorgat?

Objectivament, comencem aquesta segona dècada des d'una posició administrativa jeràrquicament més disminuïda que la que acabem de deixar enrere. I tan preocupant com aquesta circumstància és la ubicació orgànica de la funció. Algú pot pensar sincerament avui dia que des del Departament de Cultura es pot donar resposta als reptes que tenim plantejats i que no explicitarem ací? Aportem-hi, però, un exemple: què ha quedat de l'embranchida inicial del SIGEDA, de la transversalitat del seu plantejament i de la diversitat d'agents, organismes i autoritats que encertadament hi havien d'intervenir (DCIMC, AOC, CTTI, Direcció General d'Atenció Ciutadana —S@RCAT—, CATCERT, ODAE, Direcció General de Patrimoni d'Economia i Finances, Direcció General de Funció Pública) tant en el seu desenvolupament com en la seva actualització permanent?

No podem demanar a l'Administració competent la solució de tot, però sí que seria desitjable conèixer les estratègies plantejades, a curt i a mitjà termini, en aquells àmbits que són imprescindibles per garantir la gestió, la conservació i la difusió de la documentació (i ací afegir la paraula *electrònica* ja sembla una obvietat) del nostre país.

Potser, en aquests nous temps que sembla que ens tocarà viure, hauran d'adquirir molt més valor conceptes com ara *cooperació*, *col·laboració* i *compartició* amb la voluntat de fer les accions tan rendibles com sigui possible. Però tots sabem que amb això sol no és suficient. L'Administració ha de liderar les propostes, articular els discursos, establir els projectes i impulsar els programes. Aquesta podria ser una nova manera de treballar: programes d'innovació tecnològica, de gestió, de difusió, de formació, de recerca, etc., dotats econòmicament i sota la responsabilitat d'aquells centres que ja tenen un grau d'expertesa demostrada en l'àmbit de treball corresponent. I reclamant-los la consecució d'uns objectius prèviament pactats i establerts. Permeteu-nos-ho dir: menys activisme arxivístic i més política arxivística.

No podem obviar en aquesta reflexió una referència, ni que sigui superficial, a les possibilitats de la professió en aquesta dècada. Just el 2002, la creació de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents (ESAGED) obria un nou escenari per a la consecució del qual havia estat lluitant durant molt de temps. L'objectiu fundacional no pot ser més explícit: «Formar experts que puguin respondre amb eficàcia als reptes derivats d'un tractament adaptat a les necessitats actuals de la informació, independentment de l'antiguitat i dels diversos suports en què hagin pogut estar elaborats els documents, i en un context presidit per la innovació tecnològica i la qualitat del servei».

Correspondria als seus responsables fer una valoració acurada sobre el grau d'acompliment d'aquest objectiu primigeni, però el cert és que mai com ara no hem disposat d'una oferta formativa carregada de tanta potencialitat: un mestratge oficial en arxivística i gestió de documents, un postgrau de gestió de documents electrònics i un postgrau en línia de gestió, preservació i difusió d'arxius fotogràfics. Sumem-hi encara l'oferta de formació continuada promoguda en col·laboració amb l'AAC i les jornades i congressos amb continguts i vocació internacionals.

Formació universitària al servei, majoritàriament, del sector públic. El mercat institucional ha absorbit les promocions sorgides de l'ESAGED, però es manté vigent el repte, oi més en aquest moment de paràlisi de la contractació pública, de colonitzar el sector privat. I ací potser seria pertinent la pregunta següent: el

volum del sector econòmic de naturalesa privada té, a Catalunya, la suficient fortalesa per assumir la contractació de professionals de l'arxivística i la gestió de documents? Davant d'una resposta afirmativa haurem de convenir que no hem estat capaços de donar resposta a aquesta demanda. En cas negatiu, potser ens caldria reflexionar sobre la pertinença de la formació que s'està oferint en aquest nou i canviant context, i si ens cal abordar propostes amb continguts més híbrids i potencialment més adaptats i més adaptables a les necessitats del mercat laboral.

La LAD ens ofereix, i ens ofereix encara, un escenari de desenvolupament professional rigorós i exigent. Un marc que permet situar la nostra professió en un punt rotular entre administració i ciutadania. Però cal ambició professional col·lectiva per assumir aquest repte. Ens cal recuperar la voluntat de ser motor d'iniciatives, de concitar complicitats, de generar propostes on es pugui explicitar i evidenciar la nostra capacitat de lideratge. Sense això, serà molt difícil que professionals i professió juguin el paper que seria exigible en aquests moments de profundes transformacions on cal actuar amb decisió i rapidesa.

No creiem que anem errats si afirmem que en aquests anys hem guanyat en credibilitat. Sovint el que sembla, però, és que ens cal augmentar la nostra credulitat, és a dir, el convenciment que podem jugar un paper clau, determinant, en aquest context on la gestió de la documentació i de la informació esdevenen valors que tothom conceptua com a cabdals.

I com a corol·lari de tot el que hem exposat fins ara ens cal fer esment del factor clau d'aquesta equació: la ciutadania. El debat sobre com s'hi pot interactuar és permanentment obert, sobretot perquè les condicions es modifiquen de manera constant i amb una rapidesa extrema. Avui no podem demanar als nostres possibles usuaris/consumidors que adquireixin coneixement abans d'accedir a la informació custodiada en els arxius. S'ha instal·lat la cultura Google, és a dir, accés simple i immediat.

És sobrer indicar que als usuaris no els interessen les ortodòxies de la nostra professió. Els interessa la informació. I la volen de manera immediata, 24 hores al dia per 7 dies a la setmana. Sembla evident, doncs, que bona part de les possibilitats de supervivència i desenvolupament dels nostres arxius estan estretament vinculades a la capacitat que tinguem d'adaptar-nos a aquesta nova exigència.

Com també ens hauríem d'esforçar per fer entendre a la ciutadania la importància estratègica de la nostra professió si volem avançar en el camí cap a l'existència d'administracions més transparents, amb més participació col·lectiva

en la presa de decisions, i a fer certa la màxima que quan es parla d'informació pública, l'accés ha de ser la norma, i el secret, l'excepció.

Dos suggeriments ens poden servir per tancar aquests comentaris. El primer proposaria afegir al concepte d'*arxiu* entès com a lloc de conservació i recerca, la visió de l'arxiu com a centre d'experimentació tecnològica, com a laboratori d'innovació de noves pràctiques que contribueixin a destacar el valor de la diversa documentació que custodiem.

El segon comportaria entendre la nostra professió com a estretament vinculada al futur. Als arxivers ens preocupa el futur del nostre passat, però encara molt més el futur del nostre present. Com a objectiu treballem per contribuir a deixar les suficients claus interpretatives perquè des del futur es pugui reinterpretar el nostre present. Per això, quan un document ingressa a l'arxiu no ho fa al regne del passat sinó que s'incorpora a un inqüestionable projecte de futur.

Notes

- 1 Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents. < <http://bit.ly/188fOWi> >
- 2 Els textos i les conclusions de la jornada esmentada es poden consultar a *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (núm. 19, 2002), p. 229-262. < <http://bit.ly/1dJD5CT> >
- 3 Miquel CASADEMONT. *El Plaó. Butlletí d'Informació Municipal d'Olot* (núm. 39, desembre del 2001).
- 4 *Butlletí Informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya* (núm. 69, juliol-setembre del 2003). < <http://bit.ly/1cKh55W> >
- 5 Amb posterioritat a la redacció d'aquest text, l'octubre del 2013 el Consell Nacional d'Arxius va celebrar una setena reunió.

RESUM

L'estiu del 2003, dos anys després de l'aprovació de la Llei 10/2001, d'arxius i documents, l'Associació d'Arxivers de Catalunya, presidida aleshores per Joan Boadas, publicava al *Butlletí* número 69 de l'AAC un breu balanç de l'aplicació d'aquesta llei. El títol de l'editorial era ben explícit: «Llei d'arxius i documents: balanç 0». Deu anys després d'aquell editorial, Joan Boadas en fa un nou balanç.

RESUMEN

En el verano del 2003, dos años después de la aprobación de la Ley 10/2001, de archivos y documentos, la Asociación de Archiveros de Cataluña, presidida entonces por Joan Boadas, publicaba en el *Butlletí* número 69 de la AAC un breve balance de la aplicación de esta ley. El título del editorial fue muy explícito: «Ley de archivos y documentos: balance 0». Diez años después de aquel editorial, Joan Boadas realiza un nuevo balance de la ley.

ABSTRACT

In the summer of 2003, two years after the passing of Law 10/2001 on archives and records, the Archivists Association of Catalonia, chaired at the time by Joan Boadas, published a short review of the application of this law in *Butlletí* issue 69. The title of the editorial was explicit: 'Law on archives and records: results 0'. Ten years on, Joan Boadas reviews the law once more.

RÉSUMÉ

L'été 2003, deux ans après l'approbation de la loi 10/2001 sur les archives et les documents, l'Association des archivistes de Catalogne, alors présidée par Joan Boadas, publiait dans le *Butlletí* numéro 69 de l'AAC un bref bilan de l'application de cette loi. Le titre de l'éditorial était très explicite: « Loi sur les archives et les documents: bilan 0 ». Dix ans après cet éditorial, Joan Boadas dresse un nouveau bilan.